
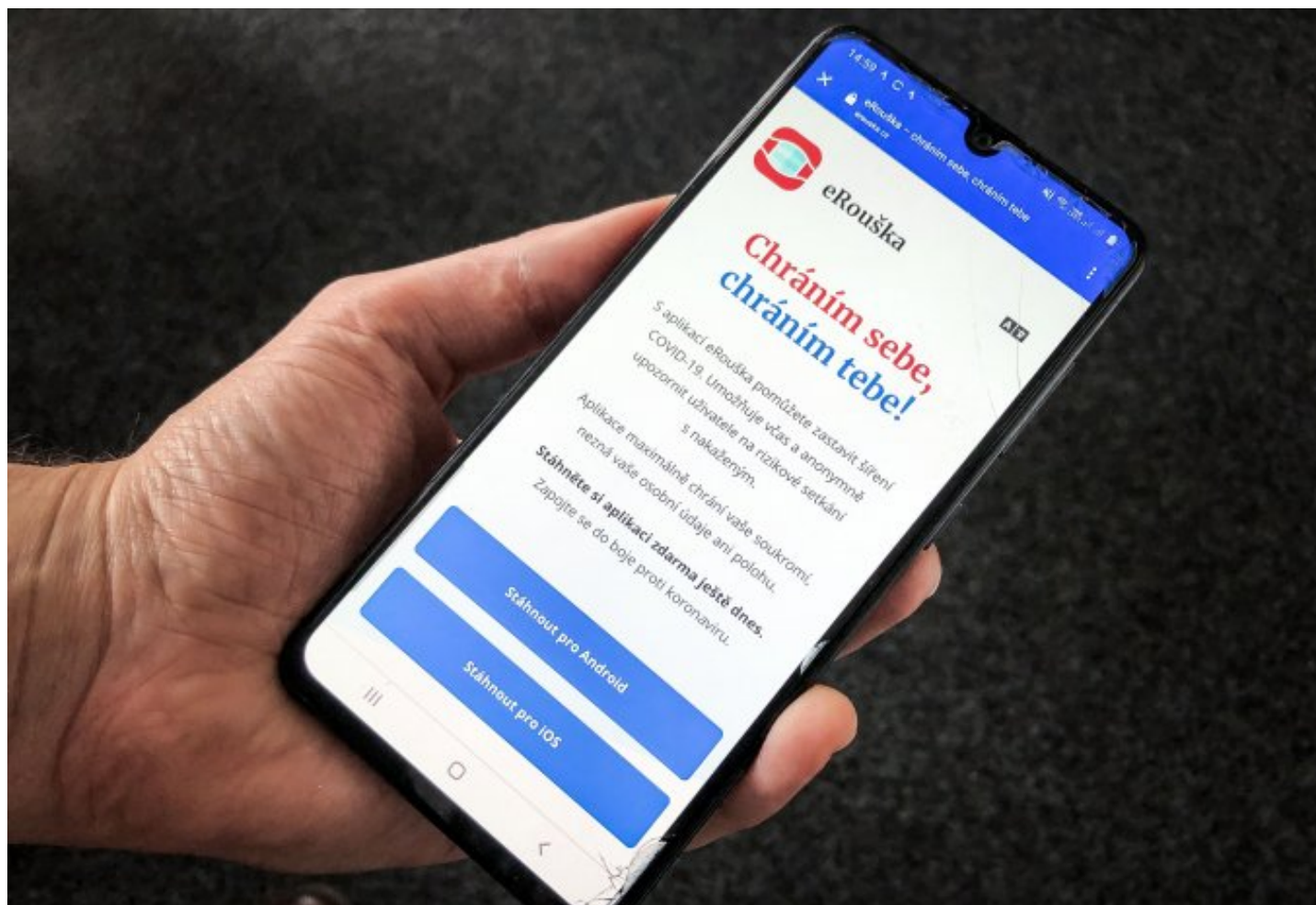

19. ledna 2021 12:02 **Analýza**

Proč Česko nedokáže svým občanům nabízet IT služby v požadované kvalitě? Odpověď je jednodušší, než se může zdát

JAKUB ONDERKA

Komentář Jakuba Onderky: Státní IT služby nebyly nikdy v dobré kondici. Během koronavirové pandemie se ukázalo, jak jsou různé informační systémy pro zvládnutí podobné krize v současné době už nepostradatelné. Bohužel se ale také více než kdy jindy ukázalo, že stát tyto IT služby nedokáže dodávat svým občanům včas a v potřebné kvalitě.

Některé systémy (jako například [eRouška](#), [web shrnující vládní opatření](#), [covidový web ministerstva zdravotnictví](#)) museli dokonce z větší části vytvářet dobrovolníci.

Na sociálních sítích, ale i v odborné IT komunitě se často o problémech mluví jako o neschopnosti ať už politiků, nebo státních úředníků, málokdo se ale zamýšlí nad reálnými příčinami těchto problémů. Ty jsou dva: minimum lidí a nízké ohodnocení.

Málo „ajtáků“

V dnešní době si snad už nedovedeme představit, že bychom kvůli platbě museli na bankovní pobočku. Všechny základní operace vyřídíme doma ze svého notebooku nebo třeba v tramvaji z mobilního telefonu. Z bankovních domů se tak postupně stávají IT společnosti, kdy deset procent zaměstnanců tvoří „ajtáci“. V nejbližší době tento podíl poroste k patnácti procentům (mimochodem, celkový počet zaměstnanců bank v Česku i přes masivní digitalizaci sektoru zůstává stejný, mění se jen jejich struktura).

Státní systémy jsou obdobně důležité či ještě důležitější pro chod společnosti a platí pro ně často přísnější pravidla než ve finančním sektoru, přesto ze všech státních zaměstnanců se IT věnuje [jen dvě až tři procenta z nich](#). To je dvakrát méně než ve veřejném sektoru ve zbytku světa.

V praxi to znamená, že například největší krajská hygienická stanice, tedy jeden z nejdůležitějších úřadů pro boj s pandemií, zaměstnává tři odborníky věnující se IT oblasti, ty menší jen jednoho ([„pracuje 12 hodin denně včetně víkendů“](#)). V takovém počtu se všechny požadavky, které je potřeba řešit, nedají zvládat ani za běžné situace,

a už vůbec ne v krizové době. Nezbyvá čas ani na údržbu, natožpak na rozvoj systémů. Nelze se pak divit vtipům ze začátku pandemie, že trasování nakažených probíhá pomocí „tužek a papírových bloků“.

Poloviční platy

Jedenatřicet tisíc hrubého měsíčně je nástupní mzda prodavače v pražském Lidlu. Zároveň je to nejvyšší možný nástupní plat programátora pracujícího pod služebním zákonem s vysokoškolským vzděláním a s patnácti lety praxe v oboru. Soukromé společnosti lákají na stejné pozice nástupní mzdou přes padesát tisíc i pro nováčky bez praxe. A s využitím švarcsystému ještě více. U státu si pak „ajták“ může vydělat více až po složení úřednické zkoušky (kterou si musí zaplatit ze svého, proplacena mu bude je v případě úspěšného složení), po níž mu může být přiznáno osobní ohodnocení – i s ním ale nejspíš nedosáhne ani výše nástupního platu v soukromém sektoru.

Přečtěte si také

Jako kdyby ho začali vytvářet včera, kritizují experti nefunkční systém na rezervaci očkování

Podle statistik informačního systému o průměrném výdělku je v mzdovém (soukromém) sektoru na pozici vývojář softwaru medián mzdy asi 58 tisíc, v platovém (státním) jen 42 tisíc (rozdíl 16 tisíc měsíčně). Ještě větší rozdíl zjistíme, pokud porovnáme nejvyšší mzdy v této oblasti, na stejné pozici ve státním sektoru si může vydělat maximálně 59 tisíc, v soukromém až 111 tisíc.

Stát platí špatně v porovnání se soukromým sektorem nejenom programátory. Z dvaceti pozic s největším rozdílem mezi veřejným a soukromým sektorem se ale hned sedm týká IT.

Totální outsourcing

I přes nedostatek lidí a jejich nízké ohodnocení státní systémy vznikají. Jak? Pomocí

totálního outsourcingu, tedy tak, že ve většině oblastí se veškerá činnost předává externí společnosti (státní „ajťáci“ se vývoji aplikací podle NKÚ věnují jen jedno procento svého času, ve finančním sektoru se tomuto vývoji věnují dvacetkrát více).

Samotný princip outsourcingu není problém, naopak v mnoha ohledech je vhodnější tyto činnosti přenést na jiný subjekt, který dokáže poskytovat kvalitnější a i levnější služby, než by bylo možné dosáhnout s interními zaměstnanci (zvláště v různých vysoce specializovaných oblastech).

Přečtěte si také

Osobní data lidí v karanténě dostává policie. Nepříjatelné a protiprávní, varují odborníci na ochranu osobních údajů

I při outsourcingu je ale vždy potřeba, aby zadavatel řídil, nastavoval pravidla a kontroloval jejich dodržování. Bohužel úřady nemají kapacity ani na vytvoření kvalitního zadání a správné nastavení pravidel a jejich následnou kontrolu (například kontrolovat kvalitu dodávaného zdrojového kódu aplikace lze jen se znalostí použitého programovacího jazyka), a tak jsou systémy vytvářeny a spravovány dle libovůle dodavatele.

V konečném důsledku to vede k situaci, kdy ne zákazník, ale dodavatel je pán. V IT světě se tento stav označuje pojmem vendor lock-in, kdy zákazník nemá možnost (nebo jen s obrovskými náklady) změnit dodavatele systému. To vede ke zvyšování celkových nákladů (dodavatel si je svého postavení dobře vědom, a tak například zvyšuje ceny prací) a nemožnosti systému inovovat dle potřeby úřadu.

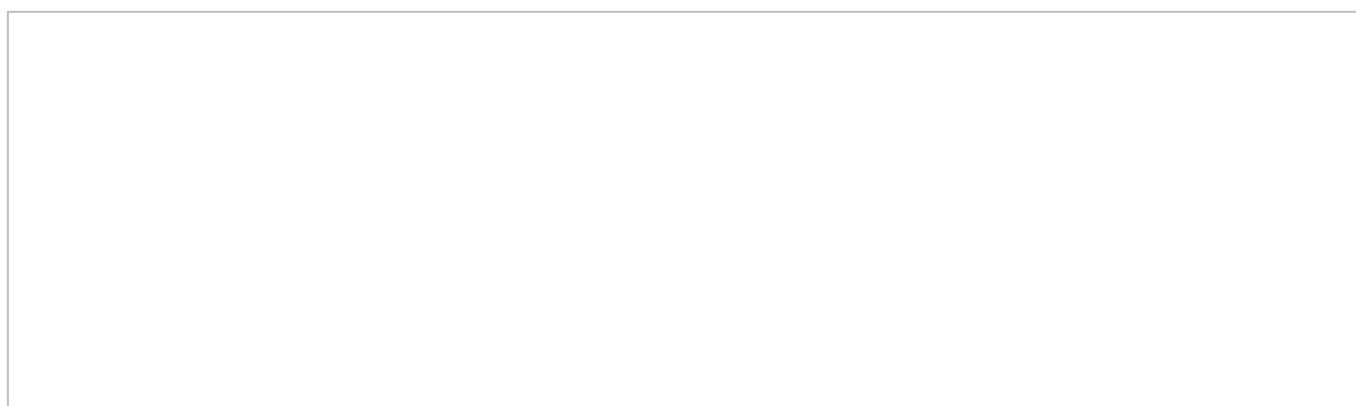
Šetření nás nakonec stojí více

Externím programátorům jsou úřady ochotny zaplatit za den práce i více než 15 tisíc korun bez DPH. Přitom kdyby úřad měl možnost tohoto odborníka zaměstnat interně s obvyklým platem v soukromém sektoru, tak by ušetřil stovky tisíc měsíčně jen za práci jednoho člověka. Problém tedy není nedostatek finančních prostředků, ale to, že

státní instituce kvůli platovým tabulkám a dalším omezením konkurenční plat nabídnout nemohou.

I tak za hodně peněz stát dostává nekvalitní systémy. Jak se promítají do fungování a efektivity státní správy, lze ukázat na Finanční správě, kde máme k dispozici podrobná data a mezinárodní srovnání.

Česká finanční správa zaměstnává 15 400 berních úředníků, tedy dvakrát více než ve srovnatelném Rakousku. Jedním z důvodů bude počet poboček – v Rakousku jich mají 80 po celé zemi, v Česku jich máme 200.

Proč jich musíme mít tolik? Protože občané nekomunikují s úřady elektronicky, ale osobně a papírově. Zatímco v Rakousku už v roce 2013 fyzické osoby podávaly daňové přiznání v 80 % případů elektronicky, u nás to byla ve stejném roce jen procenta tři. Dokonce i v roce 2018 (poslední zveřejněný údaj) podalo přiznání elektronicky jen 16 % fyzických osob (v Rakousku měli obdobný podíl v roce 2004, v této oblasti jsme tedy 14 let pozadu!).

Berní úředníci se tak místo kontrol a podpory poplatníků věnují opisování údajů z papírů do informačního systému. Samotná správa daní se na vytížení pracovníků podílí 55 procenty, u jejich rakouských kolegů pouze osmi procenty, tedy sedmkrát méně. Dalším problémem je vysoce zastaralý daňový systém ADIS, který vznikl v roce 1993 a od té doby vypadá a funguje stále stejně. O problému se ví minimálně pět let, kd na něj upozornila [studie společnosti Deloitte](#). Navíc za tento zastaralý systém stát každý rok platí půl miliardy.

Hlavní nabídka daňového systém ADIS z pohledu berního úředníka. Laik se diví, odborník směje. Repro: autor

Pokud by se nám podařilo dosáhnout stejné míry elektronizace daňové správy jako v Rakousku, dokázali bychom uspořit asi 3,5 miliardy korun jen na platech úředníků a další stamiliony na režijních nákladech. Za tuto částku by bylo možné nový, uživatelsky přívětivý systém vytvořit několikrát – návratnost takové investice by tak byla v řádech měsíců.

Bude lépe?

Soukromý sektor si v dnešní krizi uvědomil, že digitalizace je pro jeho konkurenceschopnost stěžejní. Mít papírovou agendu v době, kdy jeho zaměstnanci pracují z domova a pobočky jsou vládními nařízeními uzavřené, dost dobře nejde.

Ne tak stát. Podle posledních statistik z poloviny minulého roku plat programátorů pracujících ve veřejném sektoru dokonce začal klesat (v soukromém sektoru stále roste).

Jelikož od začátku letošním roce došlo ke zvýšení platů učitelů, ale plat ostatních státních zaměstnanců zůstal na stejné úrovni, pravděpodobně tak letos bude už plat učitelů na 1. stupni Základní školy vyšší než plat programátorů ve veřejné sféře. Rozdíl

v polovině minulého roku činil už jen tisíc korun hrubého měsíčně.

Dokonce i celkový počet zaměstnanců věnujících se IT ve veřejném sektoru po letech růstu začal opět klesat. Stávající zaměstnanci odcházejí za lepšími podmínkami do soukromého sektoru. Státní správa rezignovala i na nábor nových zaměstnanců – zatímco jedna z největších českých bank má aktuálně otevřeno padesát IT pozic, celá státní správa dle informačního systému o státní službě aktuálně hledá v oboru informační a komunikační technologie jen deset zaměstnanců.

Líbí se vám článek Deníku N? Pokud nechcete přijít o ty další, objednejte si do mailu některý z našich přehledů, které pravidelně posíláme. [Vybrat si můžete na této stránce.](#)

Jak dál?

Státní IT služby mají samozřejmě mnoho dalších problémů. Všechny ale vychází z výše zmíněných: málo zkušených lidí, kteří jsou přetížení prací. Ještě tato nebo příští vláda, která vzejde z podzimních voleb, tento problém bude muset řešit. Není možné jej dále odkládat, protože některé systémy jsou již tak zastaralé, že už je nebude možné dále

vyvíjet ani udržovat.

Řešení jsou kupodivu jednoduchá, není to raketová věda: alespoň dvojnásobně zvýšit počet zaměstnanců, kteří se IT věnují, a zvýšit platy na konkurenceschopnou úroveň s soukromou sférou. Tyto změny jsou ale politicky nepopulární: znamená to zvýšení počtu (dočasné) a platů „úředníků“. Výsledky se navíc projeví až v dalších volebních obdobích.

Nároků na státní pokladnu je mnoho. Přesto je digitalizace jedna z mála možností, která má potenciál nejen zvýšit kvalitu poskytovaných služeb státu občanům, ale i významně snížit jejich nákladnost. Je tak třeba změnit náš pohled a tyto výdaje nepovažovat pouze za mandatorní náklady, ale za investice s rychlou návratností. U učitelů se nám to podařilo, teď se nám to musí povést i ve státním IT. [Z Fondu obnovy má být použito na digitalizaci státu 25 miliard Kč](#). Pokud se nám to nepodaří, reálně hrozí, že tyto investice přijdou vniveč. [Podobně jako před pěti lety na Slovensku](#).

Autor je bezpečnostní analytik.

V rubrice komentáře dáváme prostor různým úhlům pohledu, které nemusí vyjadřovat stanovisko redakce.

V rámci Edice N jsme vydali novou knihu [Venezuela: Rozklad ráje](#). Venezuelskou krizi prostřednictvím strhujících, často až děsivých lidských osudů zachytil novinář a redaktor Českého rozhlasu a externí spolupracovník Deníku N Eduard Freisler. [Najdete v našem e-shopu](#).

Pokud máte připomínku nebo jste našli chybu, napište na editori@denikn.cz.

